

جغرافیا و روابط انسانی، تابستان ۱۴۰۲، دوره ۶، شماره ۱، صص ۱۳۵-۱۴۰

بررسی و شناسایی سرچشمه های قدرت ملی

مهدی ستایش منش *

فارغ التحصیل کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی، دانشکده جغرافیا دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

Mahdisetayesh67@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۰۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۹/۱۲

چکیده

قدرت ملی یکی از بزرگترین دغدغه‌های فکری سیاست‌مداران در روابط سیاسی و بین‌المللی می‌باشد اگر یک کشور از قدرت ملی بالایی برخوردار باشد می‌تواند خواسته‌های خود را بدون مانع تأمین کند برخی قدرت‌ها هستند که نه تنها در سطح جهان و کره زمین چنین قدرتی را دارند بلکه به ماورای مرزهای کره زمین نیز دسترسی دارند، برخی نیز آن‌چنان ضعیف اند که در تأمین نیازها و خواسته‌های ابتدایی خود نمانند کشورها و دولت در ارتباط باید یکدیگر و با هدف تأمین خواست‌ها و اعمال اراده خود رفتارهای گوناگونی دارند. قدرت ملی منشأ و مبادی گوناگونی دارد که در یک کارکرد جمع، قدرت ملی را تولید می‌کنند. عوامل اصلی شکل‌دهنده به قدرت ملی کشورها در حوزه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، نظامی، اجتماعی، علمی و... قرار دارند. هدف از این تحقیق شناسایی مهم‌ترین مؤلفه‌های قدرت ملی بوده روش تحقیق در این مقاله به صورت توصیفی-تحلیلی است. روش جمع‌آوری داده‌ها به صورت اسنادی-کتابخانه‌ای-می‌باشد. نتایج تحقیق نشان داد که سرچشمه های قدرت ملی شامل ۷ عامل (جغرافیای-نظامی-اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی-فضایی-علمی-سیاسی) است.

واژگان کلیدی: قدرت. قدرت ملی. قدرت سخت. قدرت نرم. سرچشمه ها قدرت ملی

پژشکای علم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

بیان مسئله

قدرت ۱ در مرکز تمام تحلیل‌هایی قرار دارد که در عالم سیاست انجام می‌گیرد مورگنتا ۲ می‌گوید، همه سیاست‌ها تلاشی برای کسب قدرت است، اما مفهوم قدرت هنوز یکی از بحث‌انگیزترین مفاهیم در حوزه جغرافیای سیاسی، علوم سیاسی، علوم اجتماعی و سایر رشته‌های مرتبط با مبحث قدرت است، به نحوی که در مورد مفهوم و تعریف قدرت دیدگاه‌های گوناگون و نظرات متعددی وجود دارد؛ گاهی آن را طوری به کار می‌برند که گویی ریشه در روانشناسی دارد و گاهی آن را مشخصه‌ای در قلمروهای سیاسی، اقتصادی و نظامی محسوب می‌کنند. همچنین، بسیاری آن را مرتبط با مفاهیم نفوذ، اجبار و کنترل می‌دانند. با توجه به این تنوع گسترده موارد کاربرد، چنین به نظر می‌رسد که به تعداد نظریه‌ها، مفهوم قدرت وجود دارد (پور موسوی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۱۰). قدرت ملی ۳ از جمله مفاهیمی است که در اذهان، اندیشه و عمل ملت‌ها و حکومت‌ها اهمیتی فراوان دارد. (واثق و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۷۹). قدرت وقتی در قالب یک جامعه یا ملت نگریده شود و برآیندی از توانائی‌های مادی و معنوی آن ملت محسوب شود، جنبه‌ای ملی پیدا می‌کند. به عبارت دقیق‌تر، مجموعه انسان‌هایی که تشکیل ملتی را داده که در شکل یک کشور سازمان سیاسی پیدا کرده‌اند دارای قدرتی می‌باشند که از برآیند قوای ترکیب‌شده آن‌ها به دست می‌آید و می‌توان آن را قدرت ملی آن کشور یا ملت دانست. چنین قدرتی حاصل ترکیب و جمع جبری وجوه مثبت و منفی عناصر و بنیان‌های قدرت آن کشور می‌باشد که از پویایی برخوردار بوده و نسبت به ملت‌ها و کشورهای دیگر قابل فهم و درک است (زرقانی، ۱۳۸۹: ۱۵۰). قدرت ملی توانایی قابلیت و ظرفیت یک دولت و یک کشور برای استفاده از منابع مادی و معنوی خود باهدف اعمال اراده ملی و تحصیل اهداف و منافع ملی است (حافظ نیا، ۱۳۷۹: ۲۴۵). اگر یک کشور از قدرت ملی بالایی برخوردار باشد می‌تواند خواسته‌های خود را بدون مانع تامین کند برخی قدرت‌ها هستند که نه تنها در سطح جهان و کره زمین چنین قدرتی را دارند بلکه به ماورای مرزهای کره زمین نیز دسترسی دارند برخی نیز آنچنان ضعیف اند که در تامین نیازها و خواسته‌های ابتدایی خود نمانند کشورها و دولت در ارتباط باید یکدیگر و با هدف تامین خواست‌ها و اعمال اراده خود رفتارهای گوناگونی دارند. نوع رفتار آنها نیز تابعی از میزان قدرت آنها فرایندهای مبارزه، رقابت و همکاری که از عناصر اصلی روابط بین الملل هستند به استعداد و توانایی قدرت کشورها بستگی دارد که تا اندازه‌های متاثر از سطح توانایی‌های اقتصادی آنها در زمینه تولید ثروت و نیز توانایی‌های علمی و تکنولوژیک آنها می‌باشد دولت‌ها و ملت‌ها در جهت تامین منافع و خواسته‌های خود در رابطه با سایر دولت‌ها با شرایط ویژه دشوار بحرانی روبرو می‌شوند که خروج آنها با رعایت تامین منافع بستگی به درجه قدرت ملی کشور دارد. کشور یا کشورهای قوی‌تر در محیط بحران شرایط را به نفع خود تغییر می‌دهند و کشورهای ضعیف‌تر باید ناکامی را تحمل نموده و از تمام یا برخی خواسته‌ها و منافع خود صرف نظر کنند (حافظ نیا، ۱۳۹۳: ۲۵۶) قدرت ملی دارای مبادی و مولفه‌های گوناگونی هستند که به صورت کیفی و کمی وجود دارند از آنجایی که موضوع قدرت ملی مورد توجه جغرافیدانان - متخصصین ژئوپلیتیک و جغرافیایی سیاسی، متخصصین علوم

---

1 power.

2 Morgenta

3 National power

سیاسی و روابط بین الملل،...هریک از آنها سعی نمود فهرست عوامل تاثیر گذار بر قدرت ملی ارائه بدهد هدف از این مقاله شناسایی بررسی سرچشمه های قدرت ملی که بین متخصصین علوم سیاسی و جغرافیای سیاسی...اشتراک دارند پیدا کرده

پیشینه تحقیق

پژوهش حاضر از نوع مطالعات توصیفی - تحلیلی بوده و با توجه به ماهیت موضوع، جمع آوری اطلاعات آن با استفاده از روش کتابخانه‌ای و به شکل اسنادی و شبکه اینترنت و پژوهش های انجام شده در مورد قدرت ملی استفاده شده است

جدول شماره (۱) پیشینه تحقیق

شماره	نویسنده و تاریخ	موضوع	یافته های تحقیق
۱	کریمی پور و همکاران ۱۳۹۷	استراتژی دریایی و قدرت ملی (رویکردی نو به استراتژی دریایی)	یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که مؤلفه‌های اثرگذار در تدوین استراتژی دریایی عبارتند از: اقتصاد دریایی، نیروی دریایی، فرهنگ دریایی، جغرافیا، قوانین و مقررات و همچنین سیاست و دیپلماسی منطقه‌ای و جهانی که نیاز به مدیریت یکپارچه و هماهنگ در تمامی زمینه‌ها دارد.
۲	صالح‌آبادی و همکاران ۱۴۰۱	بررسی و ارزیابی متغیرهای اقتصادی مؤثر بر قدرت ملی کشورها	یافته‌های تحقیق نشان داده زیرساخت‌های اقتصادی، صادرات تکنولوژی سطح بالا، واردات مواد غذایی و ذخایر ارزی بین‌المللی دارای بیشترین درجه اهمیت بودند؛ و از سویی دیگر متغیرهایی از جمله سهم فقیرنشینان در مصرف درآمد ملی، رقابت اقتصادی، مالکیت خارجی و هزینه‌های تجاری جرائم خشونت‌آمیز دارای کمترین درجه اهمیت بودند. در نهایت می‌توان بیان نمود کشورها برای رسیدن به اهداف و منافع ملی خود ناگزیر هستند به عوامل و متغیرهای قدرت آفرین در بعد اقتصادی توجه داشته باشند.
۳	حیدری وحیدری نبی ۱۳۹۳	بررسی چالش‌های قدرت ملی در ایران با تأکید بر بحران هویت ملی	نتایج نشان می‌دهد که هم‌اکنون هویت ملی به‌عنوان زیرساخت منافع ملی در کشور از درون با برخی چالش‌ها مواجه است که در صورت عدم توجه کافی به آنها از استعداد زیادی برای تبدیل شدن به بحران برخوردارند که آن نیز به‌نوبه خود موجب کاهش ضریب قدرت ملی و آسیب‌پذیری کشور در مقابل تهدیدات خارجی می‌گردد.
۴	پیشگاهی فر و همکاران ۱۳۹۰	جایگاه قدرت نرم در قدرت ملی با تأکید بر جمهوری اسلامی ایران	نتایج تحقیق نشان می‌دهد مؤلفه‌های قدرت نرم در مجموع اثرگذاری مثبتی بر قدرت ملی ایران دارند، اما کشور ما نتوانسته است از مؤلفه‌های فراملی مؤثر بر قدرت نرم، بهره‌برداری بهینه و مناسبی کند.
۵	جعفری و قربی ۱۳۹۷	منابع قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران؛ مطالعه کمی سیاست‌های کلی علم و فناوری	یافته‌ها نشان می‌دهند که منابع سیاسی، فرهنگی، علمی و اقتصادی قدرت نرم در سیاست‌های کلی علم و فناوری وجود دارند و از مهم‌ترین منابع قدرت نرم در سند مزبور می‌توان به: ارتقاء منزلت بین‌المللی، گسترش همکاری سازنده بین‌المللی، الهام بخشی، اقتصاد دانش‌بنیان، تجاری‌سازی علم و فناوری، تربیت صحیح، مبانی انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی ایران، معارف دینی و اخلاقی، مرجعیت علمی، دست‌یابی به فناوری‌های پیشرفته، رشد تولیدات علمی، مدیریت دانش اشاره کرد.
۶	عبدالعلی پور ۱۴۰۰	مفهوم شناسی قدرت ملی با رویکردی دینی	یافته پژوهش بیان می‌دارد که از وادی و رویکرد دینی، اثرگذارترین عامل بر قدرت ملی دولت‌ها، «اتحاد ملی» و اتحاد «انسانیت» انسان‌هاست.

قدرت

قدرت عامل حیات و بقا است، بنابراین محبوب انسان‌ها، گروه‌ها و دولت‌هاست. موجود فاقد قدرت محکوم به فنا است و غریزه میل به بقای حیات، انسان را وادار به کسب قدرت می‌کند. میزان دستیابی به اهداف و تمایلات تابعی از درجه قدرت و نفوذ و اقتدار فرد یا گروه انسان‌ها است که از آن برخوردارند. با عامل قدرت می‌توان شرایط دستیابی به اهداف را فراهم کرده و نیز می‌توان عوامل و متغیرهای بازدارنده و مانع را از سر راه برداشت همان‌طور که پول نیروی محرک و حافظ بقای دنیای اقتصادی است، قدرت نیز ابزاری در اختیار سیاست است (کامران و دیگران، ۱۳۸۹: ۷). قدرت را جوهر سیاست دانسته‌اند زیرا به سیاستمدار و رهبر سیاسی توانایی تولید نتایج مورد نظرش را می‌دهد، قدرت موضوع نزاع و رقابت‌های سیاسی نیز هست و هدف نیروها و حرکت‌های سیاسی و احزاب و رهبران اجتماعی در تکاپوی سیاسی آن‌ها، کسب اهرم‌ها و پایگاه‌های قدرت است تا بتوانند مطابق میل و اراده خود و یا بر اساس سیستم و نظام ارزشی مورد نظر خود فرمان برانند و منافع خود و هوادارانشان را تأمین نموده و اسباب حفظ قدرت را نیز فراهم آورند و رقابتی خود اعم از افراد، گروه‌ها و دولت‌ها را از صحنه بیرون نمایند (حافظ نیا، ۱۳۹۳: ۲۲۸). پژوهشگران سیاسی بسته به ایدئولوژی ۱ و جهان بینی خود، تعاریف گوناگونی از قدرت به دستاوردند: واژه قدرت مترادف با مفاهیمی چون کنترل، اقتدار، فرماندهی، تسلط، نفوذ، تفوق، دستور، یا کنترل بر دیگران هست (Urdang, 1991:342). به تعریف برخی از اندیشمندان از مفهوم قدرت به شرح زیر اشاره می‌شود: مک ایور: منظور از داشتن قدرت توانایی تمرکز تنظیم یا هدایت رفتار اشخاص یا کارهاست مورگنتا: توانایی انسان بر ذهن و اعمال دیگران قدرت است. گرین ۲: قدرت به‌طور ساده حد توانایی کنترل دیگران است به‌طوری‌که عملی را که از آن خواسته شده است انجام دهند (عالم، ۱۳۹۶: ۸۹). آشوری: قدرت یعنی توانایی دارندگان برای واداشتن دیگران به تسلیم در برابر خواست خود به هر شکلی (آشوری، ۱۳۸۹: ۲۴۷). یا قدرت را می‌توان به‌عنوان «توانایی تحمیل اراده‌ی خود برای پیشبرد منافع شخصی» تعریف کرد (Saito & Ruhanen, 2017:190). ولتر ۳ معتقد بود قدرت یعنی مجبور کردن دیگران برای انجام عملی که میل من است. (www.iran-emrooz.net)؛ اما به نظر (ارنت). هیچ‌گاه نمی‌توان قدرت را متعلق به یک فرد دانست کرد، بلکه قدرت به گروه تعلق دارد و تنها تا زمانی که گروه باهم متحد باشند باقی می‌ماند (Arent, 1970:44).

ویژگی های قدرت

1 Ideology

2green

3Walter

لاسول ۱ و کاپلان ۲ ویژگی‌های قدرت را چنین مشخص کرده‌اند:

۱- قدرت مبتنی بر روابط است. قدرت همیشه به روابط میان انسان‌ها مربوط است،

۲- قدرت نسبی وابسته به موقعیت است. قدرت، مطلق نیست؛ نسبی است،

۳- قدرت دو جنبه دارد ۱- واقعی و ۲- بالقوه. منظور از قدرت واقعی قدرتی است که شخصی یا گروهی یا حکومت و دولتی در عمل آن را به کار می‌برد. قدرت بالقوه قدرتی است که نیروهای اجتماعی - سیاسی قادر به اعمال آن هستند اما به دلایل خاصی آن را اعمال نمی‌کنند (عالم، ۱۳۹۶: ۹۱).

۴- قدرت از ضمانت اجرایی برخوردار است،

۵- قدرت توانایی نفوذ و اثر گذاری بر دیگران است و دارندگان آن می‌توانند با اعمال آن باعث تغییر رفتار دیگر نیروهای اجتماعی و سیاسی بشوند،

۶- قدرت هدف‌دار است و برای دستیابی به مقاصد و اهدافی به کار می‌رود (حافظ نیا، ۱۳۹۳: ۲۲۳).

قدرت ملی

لغت‌نامه اصطلاحات نظامی و سازمانی ایالات متحده آمریکا، قدرت ملی به معنی مجموع تمامی منابع در دسترس یک ملت به منظور پیگیری و مطالبه اهداف ملی می‌داند (Ahmad, 2012:85). این منابع شامل عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، علمی، نظامی، فضایی، سرزمینی، فرامرزی هست (زرقانی، ۱۳۸۵: ۱۲۰). به عبارت دیگر قدرت ملی به مجموعه‌ای توانایی‌های مادی و معنوی که در

---

1 Laswell

2 Kaplan

3 economic

4 social

5 cultural

6 scientific

7 military

8 spatial

9 territorial

قلمرو یک واحد جغرافیایی و سیاسی یک کشور یا دولت وجود دارد (کاظمی، ۱۳۷۳: ۱۷۰). قدرت ملی وزن واحد سیاسی را در معاملات بین قدرت ملی با توجه به اینکه یکی از مفاهیم جغرافیای سیاسی و ژئوپلیتیک است، اهمیتی چشمگیر در اندیشه و عمل ملت‌ها و دولت‌ها دارد. عمده تعاریف اندیشمندان جغرافیای سیاسی و علوم سیاسی در مورد قدرت ملی، همپوشی داشته و به هم نزدیک بوده است (وائق و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۷۹). قدرت ملی ذاتاً میل به بسط و گسترش دارد ملت‌ها نیز به دنبال افزایش قدرت خود هستند. کشوری را نمی‌توان یافت که درصدد افزایش سطح قدرت ملی خود و ارتقاء موقعیت خود در نظام بین‌المللی نباشد. کشورها برای دستیابی به قدرت بیشتر باهم رقابت می‌کنند و به دنبال کسب ظرفیت‌ها، فرصت‌ها و توانایی‌های جدیدی هستند. در واقع قدرت ملی خصلتی پویا دارد و درعین حال که به صورت هدف ملی تجلی پیدا می‌کند درواقع وسیله‌ای است در دست دولت‌ها و رهبران سیاسی که از آن برای رسیدن به هدف‌های ملی و حفاظت و بسط آن استفاده می‌نمایند (حافظ نیا و دیگران، ۱۳۸۲: ۵). اهداف و منافع ملی نیز خصلتی پویا دارند و دائم در حال تغییر و تحول‌اند قدرت ملی و امنیت ملی جزو هدف‌های ملی محسوب می‌شوند که دولت‌ها سعی می‌کنند با استفاده از اهرم قدرت ملی آن‌ها را تأمین می‌نمایند در واقع قدرت ملی پدیده‌ای دوجهبی است یعنی هم وسیله است و هم هدف، وسیله است که دولت‌ها و رهبران سیاسی از آن برای تحصیل اهداف ملی و امنیت ملی خود استفاده می‌کنند. شکل عینی و تجلی اصلی کاربری قدرت ملی در استراتژی ملی است که از سوی رهبران سیاسی کشور برگزیده می‌شود. در استراتژی ملی است که الگوی بهینه کاربری قدرت ملی توسط رهبران سیاسی برای دستیابی به اهداف ملی آن‌ها معین و متجلی می‌شود. از سوی دیگر قدرت ملی به آن وابسته است از این رو ضرورت بقای ملت و کشور و نیز سرفرازی ملی ایجاب می‌کند که دولت‌ها در تکاپوی حفاظت و توسعه قدرت ملی خود باشند چرا که علت بقا و سرفرازی ملی را نیز قدرت ملی تشکیل می‌دهد (سیف زاده: ۱۳۸۵، ۴۹). قدرت ملی در دو قلمرو (داخلی و خارجی) از سوی دولت‌ها به کار گرفته می‌شود: در قلمرو داخلی از قدرت برای قانون‌گذاری^۲، ضابطه‌گذاری^۳، تنظیم امور و روابط اجتماعی، اجرای قانون و عدالت اجتماعی^۴ و تأمین امنیت عمومی از طریق نهادهای سازمان‌یافته نظیر نهادهای قانون‌گذاری، قضایی، امنیتی، انتظامی و ... استفاده می‌شود در قلمرو خارجی از قدرت ملی برای حفاظت از منابع ملی، تأمین نیازهای ملی از مبادی فرا کشوری، تأمین امنیت ملی، رفع تهدیدات فرامرزی، تقویت اعتبار و پرستیژ ملی^۵ و ... استفاده می‌شود (کامران و همکاران، ۱۳۸۹: ۷).

ابعاد قدرت ملی

1 National Security

2 Legislation,

3 regulation,

4 Social justice

5 National prestige

در مناسبات واحدهای سیاسی و نیز در عرصه نظام بین‌الملل می‌توان دو نوع قدرت سخت ۱ و قدرت نرم ۲ را شناسایی کرد هرکدام از این دو نوع، مبانی نظری و منابع خاص خود را دارند و کشوری قدرتمند است که بتواند با درک وزن هر یک از آن‌ها در مقاطع و مناطق مختلف، راهبرد ملی و فراملی خود را تنظیم کند. (پیشگاهی فر و همکاران، ۱۳۹۰: ۴۵).

قدرت سخت

قدرت سخت قدیمی‌ترین شکل قدرت است؛ قدرت سخت به‌عنوان توانایی برای رسیدن به اهداف خود از طریق اقدامات یا تهدیدهای اجباری، به اصطلاح «هویج ۳» و «چماق ۴» سیاست بین‌المللی تعریف می‌شود (Raimzhanova, 2015:6). یا به عبارتی دیگر قدرت سخت همان قدرت اقتصادی و نظامی است که دارنده آن برای وادار کردن طرف مقابل و یا رقیب با استفاده از استراتژی تهدید و هراس آن را به کار می‌گیرد و چنین قدرتی مترادف و متضمن رویکرد زور و ایجاد ترس و اطاعت‌پذیری اجباری از صاحب قدرت هست (حافظ نیا، ۱۳۹۳: ۲۵۶)؛ و منابع به‌کارگیری قدرت سخت عبارت‌اند از: ۱- مداخله نظامی ۲- دیپلماسی اجبارآمیز که در آن براندازی حکومت به شکل مستقیم و غیرمستقیم مدنظر است. ۳- تحریم اقتصادی (پیشگاهی فرد و دیگران، ۱۳۹۰: ۴۸).

1 hard power

2 soft power

3 carrot

4 stick

قدرت نرم

قدرت نرم امروزه به یکی از مطلوبیت‌های نظام‌های سیاسی در عرصه روابط بین‌الملل تبدیل شده است و بازیگران محیط بین‌المللی خواهان آن هستند که با بهره‌گیری از چهره نرم‌افزاری قدرت در مناسبات خویش، میزان اعتبار و نفوذ خویش را ارتقاء بخشند. بهره‌برداری از قدرت نرم، آنان را قادر می‌سازد از تلفات مالی و جانی ناشی از کاربست قدرت سخت دوری جویند و به این طریق، اذهان و افکار عمومی بین‌المللی را با خویش همراه سازند. کشورهایی که از مولفه‌های نرم‌افزاری ۱ قدرت بیشتری برخوردار باشند امکان تأثیرگذاری بیشتری در روابط دو یا چندجانبه دارند (رفیع و نیکروش، ۱۳۹۲: ۱۰۱). نخستین بار جوزف نای، در سال ۱۹۹۰ در مقاله‌ای در نشریه «آتلانتیک» مفهوم قدرت نرم را به شکل نظریه مطرح کرد و از نظر نای این نوع قدرت را می‌توان چهره دوم قدرت نامید (نیکروش رستمی و جعفری، ۱۳۹۵: ۱۰۷). قدرت نرم یعنی توانایی شکل دادن به ترجیحات دیگران بدون استفاده از زور، اجبار یا خشونت ۲ است (Nye, 2008: 95). اساس قدرت نرم در ارزش‌ها، فرهنگ و نحوه رفتار با هر کشور در سطح ملی، منطقه‌ای و یا بین‌المللی و در ایجاد حس مشروعیت ۳ برای اهداف بین‌المللی یک کشور نهاده شده است (Kelly, 2002: 27). قدرت نرم محصول و برآیند تصویرسازی ۴ مثبت از خود، ارائه چهره موجه خود، کسب اعتبار در افکار عمومی داخلی و خارجی، تأثیر گذاری غیرمستقیم همراه با رضایت بر دیگران، اراده دیگران را تابع خود کرده و مؤلفه‌های نظیر آن است (بیگی، ۱۳۸۸: ۳۰). قدرت نرم، مفهومی است که با توجه به کاهش سطح منازعات در روابط بین‌الملل متولد شده و در پی آن است که نشان دهد در جهان جدید، همکاری و همسازی، کارآمدتر از تنازع و کاربرد فشار و زور است و بدون ایجاد جذابیت و اقناع، امکان دستیابی به منافع ملی امکان ندارد (سلیمی، ۱۳۹۰: ۲۰۱). میشل فوکو اندیشمند فرانسوی معتقد است در قدرت نرم نوعی اجبار (به‌طور غیرمستقیم). از نوع قدرت سخت پدیدار می‌شود و کارکردی دارد که در بسیاری از در «نه زور است و نه پول» موارد، قدرت سخت از انجامش عاجز می‌ماند. قدرت نرم، روی ذهنیت‌ها سرمایه‌گذاری ۵ می‌شود. در این نوع قدرت، از جذابیت برای ایجاد اشتراک بین ارزش‌ها و از الزام به همکاری در راستای رسیدن به خواست‌ها بهره‌گیری می‌شود (پیشگاهی فرد و همکاران، ۱۳۹۰: ۴۸-۴۷).

منابع قدرت نرم

منابع قدرت نرم هر کشور متنوع هست ولی اهم آن‌ها عبارت‌اند از:

- 1 software
- 2 Violence
- 3 Legitimacy
- 4 Illustration
- 5 investment

فرهنگ: شامل بخش‌های جذابی مانند هنر شامل سینما، فیلم، موسیقی... رسانه شامل رادیو تلویزیون روزنامه... غذا و لباس‌ها شامل ترکیب غذا طرح لباس‌ها... موقعیت ممتاز فرهنگی شامل آثار باستانی گردشگری، شعر، رمان... محصولات فرهنگی شامل تولیدات علمی تعداد دانشگاه‌ها و مراکز علمی ورزش شامل رشته‌های مختلف ورزشی کسب مدال‌ها،

اقتصاد: شامل کارایی اقتصادی میزان مبالغت تجاری ارزی سرمایه‌گذاری، رفاه، پایین بودن بیکاری دارا بودن مزیت نسبی ۱، توزیع کالا خدمات، هنر و صنعتی....

ارزش‌های سیاسی: منبع سوم قدرت نرم نوع حکومت میزان تأثیرگذاری بر افکار عمومی، رعایت حقوق بشر، کارآمدی قوه قضائیه، پاسخگویی دولت، پاسخگو بودن به مردم، رعایت اخلاق، اجرای عدالت، جذب مهاجر و گردشگری همگی از ارزش‌های مثبت حکومت‌اند (جعفری پناه و میر احمدی، ۱۳۹۱: ۱۰۷).

سیاست خارجی: به نظر نای سیاست خارجی و داخلی می‌تواند قدرت نرم را تضعیف یا تقویت کند. اگر سیاست‌های داخلی یا خارجی متکبرانه و بی توجه به آرای دیگران و یا بر اساس روش تنگ نظرانه ای تدوین شوند می‌توانند در کاهش قدرت نرم مؤثر باشند اگر یک کشور سیاست خارجی خود را به گونه‌ای تنظیم نماید که بتواند دیگران بدون استفاده از تهدید یا تطمیع بسیج نماید پس سیاست خارجی آن کشور منبع مهمی برای قدرت نرم است. همچنین اگر سیاست خارجی در برگیرنده اهداف مشترک بیشتری با سایر کشورها باشد جذابیت بیشتری دارد از سوی دیگر اگر سیاست خارجی بر پایه تعاریف گسترده و دوراندیشانه از منافع ملی باشد دیگران را بیشتر جذب خواهد کرد (عسگری ۱۳۸۹: ۷۰).

شکل شماره (۲) منابع قدرت نرم

ترسیم: (نگارنده، ۱۴۰۰)

1 Comparative advantage

قدرت اعم از نرم و یا سخت در هر صورت محصول ترکیب و امتزاج سر چشمه ها و عوامل متعدد و متنوع قدرت ملی است که فرهنگی، رسانه‌ای و دیپلماتیک نیز جزو مجموعه مؤلفه ها و عوامل قدرت محسوب اند. به عبارتی قدرت ملی هر کشور که جایگاه آن را در سلسله مراتب ۱ قدرت جهانی و یا سیستم ژئوپلیتیک جهانی تعیین می‌کند برآیند تمامی مؤلفه ها، عوامل و متغیرهای قدرت و این امر تعیین‌کننده رتبه و جایگاه کشور در سطح منطقه‌ای و کروی است (حافظ نیا، ۱۳۹۳: ۲۵۸).

سطوح قدرت ملی

قدرت ملی کشورها دارای سطوح و اندازه‌های مختلف است و از حیث فضائی و قدرت اثرگذاری بر پدیده‌ها و فرایندهای برون کشوری، می‌توان سطوح قدرت را به شرح زیر تعیین کرد:

۱- قدرت ملی فراکروی، قدرتی است که در ماوراء کره زمین و فضای بین کرات آسمانی قدرت مانور اثرگذاری دارد.

۲- قدرت ملی با برد جهانی، قدرتی است که بر فرایندهای جهانی و کروی اثر می‌گذارد اعم از اینکه یک بعدی باشد یا چندبعدی.

۳- قدرت ملی با برد منطقه‌ای، قدرتی است که نفوذ آن در یک منطقه ژئوپلیتیکی تجلی پیدا می‌کند. نظیر هند در جنوب آسیا.

۴- قدرت ملی با برد محلی، قدرتی است که حوزه اثرگذاری و نفوذ آن را همسایگانش تشکیل می‌دهند نظیر عربستان سعودی در شبه جزیره عربستان.

۵- قدرت ملی با برد کشوری، قدرتی است که اثرگذاری آن درون مرزهای آن معنی پیدا می‌کند مانند نپال که در خارج از مرزها اقتداری ندارد.

۶- قدرت ملی ضعیف شده که درون مرزهای خود نیز فاقد اقتدار کامل است مانند سومالی و یمن (حافظ نیا، ۱۳۷۹: ۲۴۸).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شکل (۳) سطوح قدرت

ترسیم: (نگارنده، ۱۴۰۰)

کارکردهای قدرت ملی

کارکردهای قدرت ملی شامل موارد زیر می باشد:

تضمین کننده حراست از استقلال سیاسی ۱ و تمامیت ارضی؛

تضمین کننده حفظ یکپارچگی ملت و ارزش های حاکم بر جامعه (کاظمی، ۱۳۸۷: ۱۷۱)؛

استفاده از منابع مادی و معنوی کشور با هدف اعمال اراده ملی و تحصیل اهداف و منافع ملی؛

مهم ترین کارکرد قدرت ملی کشورها، تأمین منافع ملی و حفاظت و بسط آن است؛

تضمین تأمین خواست ها و تمناهای ملت یا کشور؛

عامل بقاء و توسعه ملت و کشور؛

پیگیری اهداف کاربردی با اقدامات عمدی از طریق تأثیر گذاشتن بر محیط بین المللی (زرقانی، ۱۳۸۵: ۶۵).

منابع و سرچشمه‌های قدرت ملی

قدرت ملی منشأ و مبادی گوناگونی دارد که در یک کارکرد جمع، قدرت ملی را تولید می‌کنند عوامل اصلی شکل‌دهنده به قدرت ملی کشورها در حوزه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، نظامی، اجتماعی، علمی و... قرار دارند. برخی از این عوامل نقش اساسی و مبنایی دارند و برخی به‌طور ثانوی مطرح می‌شوند متغیرهای هریک از عوامل مزبور نیز ممکن است جنبه کمی و کیفی داشته باشند (حافظ نیا، ۱۳۹۳: ۲۶۰).

با توجه به مدنظر بودن قدرت ملی برای جغرافیدانان سیاسی و ژئوپلیتیک و همچنین متخصصان علوم سیاسی، روابط بین‌الملل و استراتژیست‌ها و ارائه فهرست متعدد از عوامل تأثیرگذار بر قدرت ملی، بخش عمده‌ای از این نظریات مشترک است، مهم‌ترین عوامل تشکیل‌دهنده قدرت ملی از نظر دانشمندان و صاحب‌نظران مختلف عبارت‌اند از

جدول شماره (۲) سرچشمه‌های قدرت ملی

منبع	شاخص‌ها	تعداد عوامل مؤثر در قدرت ملی	محقق
تهامی، ۱۳۷۴: ۳۴	<p>۱- عوامل اقتصادی شامل: توسعه اقتصادی، ارتباطات اقتصادی و تجاری مطلوب با سایر کشورهای جهان، فقدان بیکاری ایجاد اشتغال خروج از تک‌محصولی، استقلال اقتصادی و تکنولوژی، توزیع عادلانه درآمد</p> <p>۲- عوامل فرهنگی و اجتماعی شامل: حل تضادهای ایدئولوژیکی، حل مسئله مهاجرت‌ها، ارتقاء فرهنگی، تبادلات فرهنگی با سایر ملل، حل شکاف فقیر و غنی، آزادی و ایجاد عدالت اجتماعی، عدم فرار مغزها، حل تأثیر منفی تبلیغات خارجی‌ها، حل آلودگی محیط‌زیست به‌ویژه همسایگان، تحکیم اقتدار حکومت، حل اختلافات قومی، همگرایی سیاسی، وحدت ملی</p> <p>۳- عوامل سیاسی شامل: حل اختلافات مرزی، حل دعای مرزی، وحدت و همدلی سیاسی با سایر کشورها</p> <p>۴- عوامل نظامی شامل: حل دعای مرزی، حل اختلافات قومی و نژادی</p>	۴ عامل	تهامی
زرقانی، ۱۳۸۵: ۷۹	<p>۱- سرزمین شامل: موقعیت، اندازه، شکل، وسعت، عمق استراتژیک، منابع طبیعی، بنیادهای زیستی</p> <p>۲- جمعیت شامل: جنبه‌های کمی و کیفی نظیر تعداد، نسبت جنسی و سنی، نیروی نظامی ناشی از آن، مهاجرت، سطح آموزش، سواد، توزیع ثروت، کیفیت ملت، ترکیب ملت، نخبگان، نهادهای اجتماعی، طرز فکر و علائق ملی</p> <p>۳- حکومت: ساختار، کارائی، مردمی بودن، مقبولیت عمومی، کیفیت مدیران و رهبران سیاسی، سلامت عملکرد، قانونگرایی و غیره</p> <p>۴- اقتصاد: ثروت، تولید ناخالصی ملی، ظرفیت تولید، مازاد تجاری، علم و تکنولوژی، سرمایه‌گذاری، تحقیقات، صنعت، مهارت نیروی انسانی، مدیریت، کشاورزی، بانک، بیمه و غیره.</p> <p>۵- ارتباطات:</p>	۷ عامل	گلاسز

	<p>حمل و نقل، جریان کالا و خدمات و عقاید، سطح آگاهی‌ها رادیو، تلفن، تلویزیون، مطبوعات، نشریات و غیره.</p> <p>۶- نظامی: تجهیزات، نیرو، آموزش، کیفیت فرماندهی، انگیزه‌ها، لجستیک، دکترین نظامی، استراتژی و تاکتیک، سیستم اطلاعاتی، بسیج نیرو، پایگاه‌های استراتژیک، شرکای استراتژیک ۷- روابط خارجی: صادرات بین‌المللی، روابط فرهنگی، مشارکت در توزیع و انتقال ذخایر توسعه، مشارکت در سازمان ملل و سایر سازمان‌های بین‌المللی، موقعیت و پرستیژ بین‌المللی</p>		
<p>زرقانی، ۱۳۸۵: ۷۸</p>	<p>۱- عوامل طبیعی قدرت، شامل: الف: جغرافیا: موقعیت، آب‌وهوا، وسعت و اندازه، توپوگرافی که بر ظرفیت ملی تأثیر دارند. ب: جمعیت: اندازه، روندها، ساختار و غیره ج: منابع طبیعی: مواد خام کشاورزی و دامی، معادن، مواد سوختی و کیفیت دسترسی و تهیه آن ۲- عوامل اجتماعی قدرت، شامل: الف: اقتصاد: ظرفیت اقتصادی و توسعه، تکنولوژی عالی، رشد اقتصادی، تولید ناخالص ملی، سیاست اقتصادی، روابط اقتصادی و... ب: ارتش و قوه نظامی: نیرو، تکنولوژی تسلیحاتی و غیره ج: عوامل سیاسی، روحیه، شکل حکومت، طرز تلقی جمعیت، مدیریت و مهارت اداره... د: عنصر روان‌شناختی، اخلاق ملی، شخصیت و روح ملی، یکپارچگی ملی</p>	<p>۲ عامل</p>	<p>جابلسکی</p>
<p>روشندل: ۱۳۹۴: ۸۵</p>	<p>۱ جغرافیایی شامل: آب‌وهوا، وسعت، مواد خام و منابع طبیعی ۲- انسانی شامل: میزان جمعیت، ترکیب جمعیت، کیفیت جمعیت، نیروی انسانی صنعتی ۳- فرهنگی شامل: میراث فرهنگی وحدت ملی، ایدئولوژی ۴- ساختار حکومت، شامل: شکل سیاسی حکومت، کارایی حکومت</p>	<p>۴ عامل</p>	<p>روشندل</p>
<p>حافظ نیا، ۱۳۹۳: ۲۷۱-۲۶۹</p>	<p>۱- عوامل اقتصادی شامل: الف: زیربنای تولید نظیر پسانداز ملی، سرمایه‌گذاری ملی، درجه تحرک سرمایه، منابع طبیعی، حمل و نقل، انرژی، فضا یا جابجایی فعالیت‌های تولیدی، مدیریت، سطح تکنولوژی، سازمان و سیستم اقتصادی و غیره ب: ظرفیت تولید نظیر تولید صنعتی، تولید کشاورزی، تولید دامی، تولید خدمات فنی و تخصصی ج: سطح تولید نظیر تولید ناخالصی ملی، تولید سرانه، سطح خوداتکایی، مازاد تولید ملی، موفقیت بین‌المللی تولید، صنعت و غیره د: مبادله تولید نظیر صادرات، واردات و موازنه تجاری گردشگری ه. ثروت و منابع مالی نظیر وام‌های اعطاشده خارجی، ذخایر ارزی بین‌المللی، سرمایه‌گذاری بین‌المللی، خدمات مالی و غیره ۲- سرزمینی یا جغرافیای طبیعی شامل: الف: موقعیت نظیر موقعیت ژئوپلیتیکی، استراتژیکی، ارتباطی و اقلیمی. ب: وضعیت نظیر شکل، توپوگرافی، وضعیت مرزها، امنیت طبیعی، آب‌وهوا. ج: وسعت و فضا نظیر فضاهای عمران یافته، بایر، منتظر بهره‌برداری، عمق استراتژی. د: بنیادهای زیستی آب، خاک، پوشش گیاهی و غیره ج: منابع طبیعی. منابع کانی فلزی و غیرفلزی، منابع انرژی فسیلی و انرژی‌های غیر فسیلی و پایدار</p> <p>۳- عوامل سیاسی شامل: ثبات سیاسی، کارایی سازمان دولت، رهبری و مدیریت سیاسی، شکل دولت، امنیت داخلی، مشارکت سیاسی مردم، رابطه و سطح همبستگی ملت و حکومت ۴- عوامل علمی شامل: الف: زیربنای علمی نظیر تعداد دانشگاه‌ها،</p>	<p>۹ عامل</p>	<p>حافظ نیا</p>

	<p>مراکز علمی و پژوهشی، اساتید، محققین، دانشمندان، نسبت تحصیل‌کردگان دانشگاهی به کل جمعیت، تعداد معلمان ب: تولید علمی نظیر، تعداد فارغ‌التحصیلان دانشگاهی، تعداد دانش آموزان متوسطه، کتب چاپی، مقاله‌های علمی، تحقیقات، کنفرانس‌های علمی؛ و غیره ج: صادرات علمی نظیر تعداد مقاله‌های چاپ‌شده در مجلات خارجی و یا کنفرانس‌های خارجی، تعداد کتب چاپ‌شده در خارج و غیره.</p> <p>۵- عوامل اجتماعی شامل: الف: جمعیت: تعداد، ترکیب سنی، طول عمر، مرگ‌ومیر عمومی، مرگ‌ومیر کودکان ب: درجه تجانس و وحدت ملی دینی، زبانی، قومی، نژادی ج: رفاه اجتماعی: درآمد سرانه، وضع درمان، سطح برخورداری از مسکن، سطح برخورداری از آب، توسعه انسانی. بهداشتی، ترکیب جمعیت شهری و روستایی</p> <p>۶- عوامل فرهنگی شامل: الف: سطح فرهنگی: درجه سواد، سرانه مصرف کتاب، سرانه مصرف مطبوعات، سرانه رادیو و تلویزیون، سرانه کامپیوتر، تعداد کاربرهای اینترنت. ب: خصوصیت و روحیه ملی: افتخارات ملی، خصلت‌های ملی، باورهای ملی. ج: ایدئولوژی و اعتقادات، ایمان و ایثار. ه: میراث فرهنگی و تاریخ ملت و کشور ۷- عوامل نظامی شامل: کمیت و کیفیت نیروی انسانی، تجهیزات، وسایل و تسلیحات، کیفیت فرماندهی استراتژی، هنرهای رزم و کیفیت سازمان و غیره. ۸- عوامل فرامرزی شامل: رقبا و شرکای متحد بین‌المللی، کفایت دیپلماسی، اتباع کشور در خارج از مرزها، وضع همسایگان قوی، حضور و نقش در سازمان‌ها و نهادها بین‌المللی، روابط فرهنگی و نفوذ فرهنگی و ایدئولوژیک، امنیت پیرامونی، پایگاه‌های فرامرزی نظامی ۹- عوامل فضایی شامل تعداد ماهواره‌ای تحقیقاتی، تعداد ایستگاه‌های فضایی، سفرهای فضایی</p>		
مورگنتا	۸ عامل	موقعیت جغرافیایی ۲- جمعیت ۳- ظرفیت صنعتی ۴- منابع طبیعی ۴- روحیه ملی ۶- خصوصیات ملی ۷- آمادگی نظامی ۸- کیفیت دیپلماسی	جوانی، ۱۳۸۷: ۴۰
سیف زاده	۱۱ عامل	۱- وضع جغرافیایی ۲- منابع ملی ۳- جمعیت ۴- کیفیت حکومت ۵- روحیه ملی ۶- کیفیت رهبری ۷- ناسیونالیسم ۸- خصوصیات ملی ۹- ایدئولوژی ۱۰- دموکراسی ۱۱- ظرفیت و میزان رهبری یک ملت	زرقانی، ۱۳۸۵: ۸۳
ویک لین	۶ عامل	۱- جغرافیایی شامل: وسعت، شکل، وضع طبیعی، مرزها، موقعیت، قلمرو و شرایط اقلیمی ۲- نظامی شامل: بودجه دفاعی، نفرت، تجهیزات نظامی، فنون و غیره. ۳- اقتصادی شامل: منابع، غذا، تولیدات، انرژی. ۴- مستعمرات شامل: منابع مستعمرات، نیروی انسانی، پایگاه‌های نظامی مستعمرات. ۵- اجتماعی و انسانی شامل: تعداد جمعیت، خصائص ملی، روحیه ملی، همبستگی اجتماعی. ۶- سیاسی شامل: ثبات سیاسی، رهبری، شکل حکومت، عامل محبوبیت، حیثیت ملی، کیفیت کاربری منابع قدرت ملی	ویک لین، ۱۳۸۶: ۵۲-۳۰
اشتاین متز	۸ عامل	۱- جمعیت ۲- وسعت سرزمین ۳- ثروت ۴- تأسیسات سیاسی ۵- کیفیت فرماندهی ۶- وحدت ملی و همبستگی ۷- حفظ حرمت و دوستی قدرت‌های خارجی ۸- کیفیت اخلاقی	کاظمی، ۱۳۸۷: ۱۷۶

جمراسی، ۱۳۷۴: ۲۴	۱- نیروی انسانی، ۲- قوت و ضعف جغرافیایی، ۳- قدرت اقتصادی، ۴- ظرفیت صنایع، ۵- اعتبارات مالی محل زیست، ۶- خلق و خو، ۷- تحصیلات، ۸- بنیاد علمی، ۹- تشکیلات نظامی و ۱۰- رهبری	۱۰ عامل	جمراسی
حافظ نیا، ۱۳۹۳: ۲۵۶	۱- قدرت مورفولوژیکی یا شکل شناسی ناشی از: اندازه، شکل، موقعیت و غیره ۲- قدرت جمعیتی، ناشی از تعداد، مهارت‌ها، سلامت و غیره. ۳- قدرت اقتصادی، شامل منابع تجاری کشور، روابط تجاری، آسیب‌پذیری کشور ناشی از بازارهای صادرکننده کالا؛ و غیره. ۴- قدرت سازمانی، شامل کیفیت حکومت و سطوح مدیریتی تابع، ثبات حکومت و میزان استقلال و استحکام در برابر نیروهای داخلی و خارجی. ۵- قدرت نظامی: شامل تعداد نیرو، نیروهای ارتش و غیره. ۶- قدرت ناشی از روابط خارجی، شامل جنبه‌های مختلف روابط بین‌المللی، عضویت در سازمان‌های بین‌المللی، قدرت و اعتبار متحدین کشور و نهایتاً پرستیژ بین‌المللی	۶ عامل	مویر
قوام، ۱۳۹۵: ۹۵-۷۵	۱- ایدئولوژی ۲- عوامل اجتماعی و انسانی شامل: میزان جمعیت، ویژگی‌های ملی، روحیه ملی، یکپارچگی اجتماعی. ۳- عوامل سیاسی شامل: ثبات سیاسی، رهبری، شکل حکومت، اعتبار ملی ۴- عوامل جغرافیایی شامل: وسعت، شکل، وضع طبیعی، مرزها و وضع اقلیمی ۵- عوامل نظامی شامل: سلاح، تجهیزات، کم و کیف نیروهای انسانی، رهبری، بودجه نظامی، پایگاه‌ها فنون نظامی، تحرک نیروها، تدارکات و لجستیک. ۶- عوامل اقتصادی: شامل تولید ناخالص ملی، درآمد سرانه، کم و کیف تولیدات صنعتی و کشاورزی، دسترسی به منابع، درجه وابستگی به منابع مالی و اقتصادی سایر کشورها	۶ عامل	قوام
کاظمی، ۱۳۸۷: ۱۸۷	۱- وضع جغرافیای ۲- جمعیت و نیروی انسانی ۳- استعداد و ظرفیت تولید، ۴- حمل نقل و ارتباطات ۵- عوامل بالقوه پژوهشی و اختراعات ۶- سیستم اقتصادی ۷- سازمان اداری و دولتی ۸- موقعیت استراتژیک ۹- ایدئولوژی و اخلاق اجتماعی ۱۰- اطلاعات و آگاهی ۱۱- تأسیسات نظامی ۱۲- خرد رهبری	۱۲ عامل	کاظمی
عامری، ۱۳۷۹: ۳۲۹	۱- وضع جغرافیایی، ۲- منابع کانی، ۳- تکنولوژی، ۴- جمعیت ۵- ایدئولوژی، ۶- روحیه ملی، ۷- رهبری	۷ عامل	پامر و پرکینز
نبوی، ۱۳۸۸: ۱۵۳- ۱۲۲	۱- منابع طبیعی شامل: زمان، مواد طبیعت؛ موقعیت جغرافیایی و قابلیت‌های ویژه طبیعی ۲- منابع انسانی شامل: جمعیت، دانش، فرهنگ و باور ایمان ۳- منابع ماوراء طبیعی	۳ عامل	نبوی
Pillsbury; 2000	منابع طبیعی، اقتصاد داخلی و خارجی، علم و فناوری، امور نظامی، دولت و قابلیت امور خارجه، و توسعه اجتماعی نیز در تعریف اشاره میکند (P). سامسون نیز از مؤلفه‌هایی همچون به‌عنوان منابع قدرت ملی یاد میکند (P).	۸ عامل	پلیزوری
Hohn; 2011	نیروی انسانی، تولید صنعتی، منابع طبیعی، قدرت تکنولوژیکی، قدرت نظامی، قدرت اقتصادی	۶ عامل	فرگسون
Esudu, 2016	مرزهای جغرافیایی، منابع طبیعی، توسعه اقتصادی، جمعیت، قوه نظامی/امنیتی و فناوری	۶ عامل	اسودو

منبع (نگارنده، ۱۴۰۰)

جدول (۳) مصادیق مشترک از عوامل قدرت ملی

عوامل سیاسی قدرت ملی
حل اختلافات مرزی، حل دعاوی مرزی، وحدت و همدلی سیاسی با سایر کشورها، مردمی بودن حکمت، مقبولیت عمومی حکومت، کیفیت مدیران و رهبران سیاسی، سلامت عملکردحکومت، شکل سیاسی حکومت، طرز تلقی جمعیت، مدیریت و مهارت اداره، کارایی حکومت، ثبات سیاسی، کارایی سازمان دولت، رهبری و مدیریت سیاسی، امنیت داخلی، مشارکت سیاسی مردم، رابطه و سطح همبستگی ملت و حکومت، رقبا و شرکای متحد بین‌المللی، کفایت دیپلماسی، اتباع کشور در خارج از مرزها، حضور و نقش در سازمان‌ها و نهادها بین‌المللی، روابط فرهنگی و نفوذ فرهنگی و ایدئولوژیک، امنیت پیرامونی، روحیه ملی، کیفیت رهبری، ناسیونالیسم، خصوصیات ملی، دموکراسی، ظرفیت و میزان رهبری یک ملت، حیثیت ملی، کیفیت کاربری منابع قدرت ملی، حفظ حرمت و دوستی قدرت‌های خارجی، ثبات حکومت و میزان استقلال و استحکام در برابر نیروهای داخلی و خارجی، فرهنگ سیاسی، وطن‌دوستی، مشارکت در توزیع و انتقال ذخایر توسعه، مشارکت در سازمان ملل و سایر سازمان‌های بین‌المللی، موقعیت و پرستیژ بین‌المللی، تحکیم اقتدار حکومت،
عوامل علمی قدرت ملی
تعداد دانشگاه‌ها، مراکز علمی و پژوهشی، اساتید، محققین، دانشمندان، نسبت تحصیل‌کردگان دانشگاهی به کل جمعیت، تعداد معلمان، تعداد فارغ‌التحصیلان دانشگاهی، تعداد دانش آموزان متوسطه، کتب چاپی، مقاله‌های علمی، تحقیقات، کنفرانس‌های علمی صادرات علمی نظیر تعداد مقاله‌های چاپ‌شده در مجلات خارجی و یا کنفرانس‌های خارجی، تعداد کتب چاپ‌شده در خارج
عوامل اقتصادی قدرت ملی
ارتباطات اقتصادی و تجاری مطلوب با سایر کشورهای جهان، توزیع عادلانه درآمد، فقدان بیکاری ایجاد اشتغال، تولید ناخالصی ملی، ظرفیت تولید، مازاد تجاری، علم و تکنولوژی، سرمایه‌گذاری، تکنولوژی عالی، پس‌انداز ملی، سرمایه‌گذاری ملی، درجه تحرک سرمایه، نظیر تولید صنعتی، تولید کشاورزی، تولید دامی، تولید خدمات فنی و تخصصی، سرانه، سطح خوداتکایی، مازاد تولید ملی، صادرات، واردات و موازنه تجاری، گردشگری، وام‌های اعطاشده خارجی، ذخایر ارزی بین‌المللی، سرمایه‌گذاری بین‌المللی، خدمات مالی، بانک، بیمه، بهروزی، آسیب‌پذیری کشور ناشی از بازارهای صادرکننده کالا، انرژی، درجه وابستگی به منابع مالی و اقتصادی سایر کشورها، ظرفیت صنایع، استقلال اقتصادی
عوامل اجتماعی و فرهنگی قدرت ملی
نسبت جنسی و سنی، مهاجرت، سطح آموزش، سواد، نخبگان، نهادهای اجتماعی، طرز فکر و علائق ملی، میزان جمعیت، ترکیب جمعیت، کیفیت جمعیت، نیروی انسانی صنعتی، میراث فرهنگی وحدت ملی، ایدئولوژی، طول عمر، مرگ‌ومیر عمومی، مرگ‌ومیر کودکان، درجه تجانس و وحدت ملی دینی، زبانی، قومی، نژادی، وضع درمان، سطح برخورداری از مسکن، سطح برخورداری از آب، توسعه انسانی، بهداشتی، ترکیب جمعیت شهری و روستای سرانه مصرف کتاب، سرانه مصرف مطبوعات، سرانه رادیو و تلویزیون، تعداد کاربرهای اینترنت، افتخارات ملی، خصلت‌های ملی، باورهای ملی، ایدئولوژی و اعتقادات، ایمان و ایثار، میراث فرهنگی و تاریخ ملت و کشور، یکپارچگی اجتماعی، حل تضادهای ایدئولوژیکی، حل مسئله مهاجرت‌ها، ارتقاء فرهنگی، تبدلات حل اختلافات قومی
عوامل فضایی قدرت ملی
تعداد ماهواره‌های تحقیقاتی، تعداد ایستگاه‌های فضایی، سفرهای فضایی
عوامل جغرافیای قدرت ملی
توپوگرافی، موقعیت سرزمینی، شکل سرزمین، آب‌وهوا، وسعت و اندازه سرزمین، موقعیت ژئوپلیتیکی، موقعیت استراتژیکی، موقعیت ارتباطی و اقلیمی، خاک، پوشش گیاهی، سرانه تراکم فضایی، منابع کانی فلزی و غیرفلزی، منابع انرژی فسیلی و انرژی‌های غیر فسیلی و پایدار، مواد خام کشاورزی و دامی، مواد سوختی و کیفیت دسترسی و تهیه آن
عوامل نظامی قدرت ملی
حل دعاوی مرزی، دکترین نظامی، پایگاه‌های استراتژیکی، سیستم اطلاعاتی، استراتژی و تاکتیک، بسیج نیرو، تکنولوژی تسلیحاتی، کمیت و کیفیت نیروی انسانی، کیفیت فرماندهی استراتژی، هنرهای رزم، کیفیت سازمان، نسب نیروهای نظامی به طول مرزها، سهم بودجه نظامی در تولید ناخالص ملی، نسبت به بودجه دفاعی به طول مرزهای کشور، آمادگی نظامی، نوع و کیفیت سلاح‌ها، تحرک نیروها، تدارکات و لجستیک، ارتش، شرکای استراتژیکی تجهیزات نظامی، پایگاه فرامرزی نظامی

منبع (نگارنده، ۱۴۰۰)

شکل شماره (۴) عوامل قدرت ملی

منبع (نگارنده: ۱۴۰۰)

عوامل قدرت در حوزه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، نظامی و... متعدد هستند ولی جایگاه آن‌ها یکسان نیست به نحوی که برخی نسبت به برخی دیگر از موقعیت زیر بنایی برخوردار هستند و برخی جایگاه تبعی دارند و به عبارتی روبنا هستند برخی به طور مستقیم و برخی به طور غیرمستقیم بر آن تأثیر می‌گذارند، هر چند برخی از آن‌ها نیز تأثیر مستقیم دارند مانند موقعیت، منابع صادراتی و غیره. برخی از عوامل و عناصر یادشده همیشه کارکرد قدرت آفرین ندارند و آگاهی اوقات نقش منفی ایفا می‌کنند؛ مثلاً رشد جمعیت بالا و تعداد زیاد جمعیت برای یک کشور فقیر مشکل آفرین است و می‌تواند به دلیل کمبود مواد غذایی، فزونی تقاضای خدمات اجتماعی و غیر آن حکومت آن را دچار بی‌ثباتی بنماید و یا به توسعه تنش در روابط اجتماعی بین طبقات ثروتمند و فقیر کمک کند (زرقانی، ۱۳۸۵: ۹۴).

نتیجه گیری:

قدرت ملی، قابلیت یک کشور برای استفاده بهینه از سرچشمه‌های قدرت خویش برای اعمال اراده و تحصیل منافع ملی است. افزایش قدرت رقابت و حوزه نفوذ هر کشور در عرصه جهانی حاصل ارتقای مؤلفه‌های قدرت ملی است. هر سرزمینی به فراخور منابع موجود خود همواره در پی حفظ و افزایش قدرت ملی خود است. مجموعه این منابع که دامنه آن از جمعیت و جغرافیا تا فرهنگ گسترده است، برای هر کشوری از مهمترین مسائل استراتژیک قلمداد می‌شود. گرچه بر پایه تعاریف موجود در عرف بین الملل، جمعیت، جغرافیا و منابع طبیعی از متغیرهای موثر در قدرت ملی هستند اما اقتدار برخی سرزمین‌ها در جهان کنونی که از سه مولفه فوق بهره چندانی

نبرده اند، نشان می دهد با تمام اهمیت این سه، عوامل متعدد دیگری نیز در شکل گیری قدرت ملی یک کشور نقشی به مراتب مهم تر ایفا می کنند. و می توان در چند حوزه مهم دسته بندی کرد. (اقتصاد، سیاست، نظامی، فرهنگ و اجتماعی، علمی، فضایی، جغرافیایی). تقویت قدرت ملی در سایه تعریف درست از هریک از عناصر امکان پذیر است و یکی از مهمترین وظایف هر نهاد حاکمیتی در هر کشور تبیین و اعلام و تمرکز بر این تعریف در سیاستگذاری های کلان است.

منابع و مأخذ

بیگی، مهدی (۱۳۸۸). قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران (مطالعه موردی لبنان). تهران: دانشگاه امام صادق

پیشگامی فرد، زهرا و محمدباقر قالیباف و مهدی پور طاهری و علی صادقی (۱۳۹۰). جایگاه قدرت نرم در قدرت ملی با تأکید بر جمهوری اسلامی ایران: تهران مطالعات قدرت نرم. دوره ۱، شماره ۱

تهامی، مجتبی، (۱۳۷۴) امنیت ملی و سیاست دفاعی و امنیت ملی، دانشگاه عالی دفاع ملی

حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۹۳). اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک. مشهد: نشر پاپلی

حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۷۹). مبانی مطالعات اقتصادی- اجتماعی، جلد یک، قم: سازمان حوزه ها و مدارس علمیه خارج کشور

حیدری، غلامحسین، حیدری بنی، زهره. (۱۳۹۳). بررسی چالش های قدرت ملی در ایران با تأکید بر بحران هویت ملی. فصلنامه بین المللی ژئوپلیتیک، ۱۰(۳۳)، ۸۲-۶۰.

جعفری، علی اکبر، قربی، سیدمحمدرضا. (۱۳۹۷). منابع قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران: مطالعه کمی سیاست های کلی علم و فناوری. پژوهشنامه انقلاب اسلامی، ۸(۲۷)، ۱۷۵-۱۵۱.

جمراسی فراهانی، علیرضا (۱۳۷۴). بررسی مفاهیم نظری امنیت ملی، عوامل تهدید امنیت ملی و شیوه های حراست از آن در سیاست بین المللی، نشر مرکز آموزش مدیریت دولتی

جوانی، یدالله (۱۳۸۷). نقش معنویت در تولید قدرت ملی، فصلنامه مطالعات بسیج، دوره ۱۱، شماره ۳۹

رفیع، حسین و ملیحه نیکروش (۱۳۹۲). دیپلماسی عمومی و قدرت نرم با تأکید بر قدرت نرم ایران در عراق. فصلنامه پژوهشنامه روابط بین الملل (مطالعات روابط بین الملل)، دوره ۶، شماره ۲۲

زرقانی، هادی (۱۳۸۵) ارزیابی عوامل و متغیرها مؤثر بر قدرت ملی و طراحی مدل سنجش قدرت ملی کشورها، رساله دکترای جغرافیای اقتصادی، دانشگاه تربیت مدرس

زرقانی، هادی (۱۳۸۹) سنجش و رتبه‌بندی قدرت ملی کشورها در جهان اسلام، دو فصلنامه جامعه‌شناسی سیاسی جهان اسلام، دوره ۱، شماره ۲

سلیمی، حسین (۱۳۹۰). مبانی نظری قدرت نرم؛ زمینه‌های اجتماعی قدرت نرم در جهان اسلام، قدرت نرم، دوره ۱، شماره ۴

سیف زاده، حسین (۱۳۸۵). اصول روابط بین‌الملل، تهران: نشر میزان

صالح ابادی، ریحانه و حافظ نیا، محمدرضا و زرقانی، سید هادی و احمدی، سیروس، (۱۴۰۱)، بررسی و ارزیابی متغیرهای اقتصادی موثر بر قدرت ملی کشورها،

عالم، عبدالرحمن. (۱۳۹۶). بنیادهای علم سیاست. تهران: نشر نی

عامری، هوشنگ، (۱۳۷۹) اصول روابط بین‌الملل. تهران: نشر آگاه

عسگری، محمود (۱۳۸۹). رویکرد انتقادی به نظریه قدرت نرم. فصلنامه راهبرد دفاعی، دوره ۸، شماره ۲۸

عبدالعلی‌پور، قادر. (۱۴۰۰). مفهوم شناسی قدرت ملی با رویکردی دینی. فصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم، ۱۱(۲)

قوام، سید عبدالعلی (۱۳۹۵). اصول سیاست خارجی و سیاست بین‌الملل، تهران، انتشارات سمت

کاظمی، علی اصغر (۱۳۸۷). نقش قدرت در جامعه و روابط بین‌الملل. تهران: نشر قومس

کاظمی، علی اصغر (۱۳۸۷). نقش قدرت در جامعه و روابط بین‌الملل. تهران: نشر قومس

کریمی‌پور، یدالله، ربیعی، حسین، مجتهدزاده، پیروز، ضرغامی، ابراهیم. (۱۳۹۷). استراتژی دریایی و قدرت ملی (رویکردی نو به استراتژی دریایی). مطالعات بین رشته‌ای دانش راهبردی، ۸(۳۳)، ۱۸۹-۲۱۲.

نبوی، عباس (۱۳۸۸). فلسفه قدرت، تهران، پژوهشکده حوزه و دانشگاه و نشر سمت

واثق، محمود و داود رضائی و سمیرا چناری (۱۳۹۶) تأثیر اقلیت‌های فضایی بر قدرت ملی (با تأکید بر اقلیت‌های قومی) فصلنامه

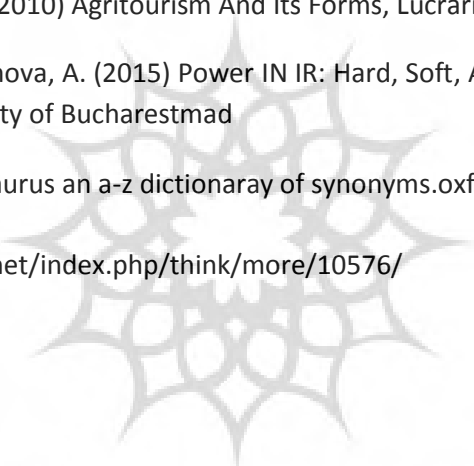
پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۹، شماره ۳

ویسی، هادی (۱۳۹۶). بررسی رقابتهای ژئوپلیتیکی و ژئواکونومی پاکستان و ایران در ایجاد کریدور شمالی - جنوبی اوراسیا: مزیت‌ها و

تهدیدها، فصلنامه بین‌المللی ژئوپلیتیک، دوره ۱۳، شماره ۴۵

و یک لین، جان (۱۳۸۶). مبانی دیپلماسی، ترجمه دکتر عبدالعلی قوام، تهران، نشر قومس

- Ahmad, A. (2012) Concept of National Power: Strategic Journal Summer/Autumn Edition
- Esudu, S. (2016). National power and international relations. Munich: GRIN Verlag.
- Pillsbury, M. (2000). China debates the future security environment. Washington, DC: National Defense University Press. [DOI:10.21236/ADA421925]
- Hohn, K. H. (2011). Geopolitics and the measurement of national power. (PhD dissertation), University of Hamburg.
- Kelly, p. (2002) soft option for hard heads, the weekend Australian, June 8, p. 27.
- Nye, S. Jr. (2002) Public Diplomacy and Soft Power. The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 616(94) [pdf]
- Petroman, I. Petroman, C. (2010) Agritourism And Its Forms, Lucrări Științifice – vol. 53
- Rahman, s. (2015) Raimzhanova, A. (2015) Power IN IR: Hard, Soft, AND Smart Institute for Cultural Diplomacy and the University of Bucharest
- Urdang, L. (1991) Oxford thesaurus an a-z dictionary of synonyms. Oxford University Press.
- <https://www.iran-emrooz.net/index.php/think/more/10576/>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی